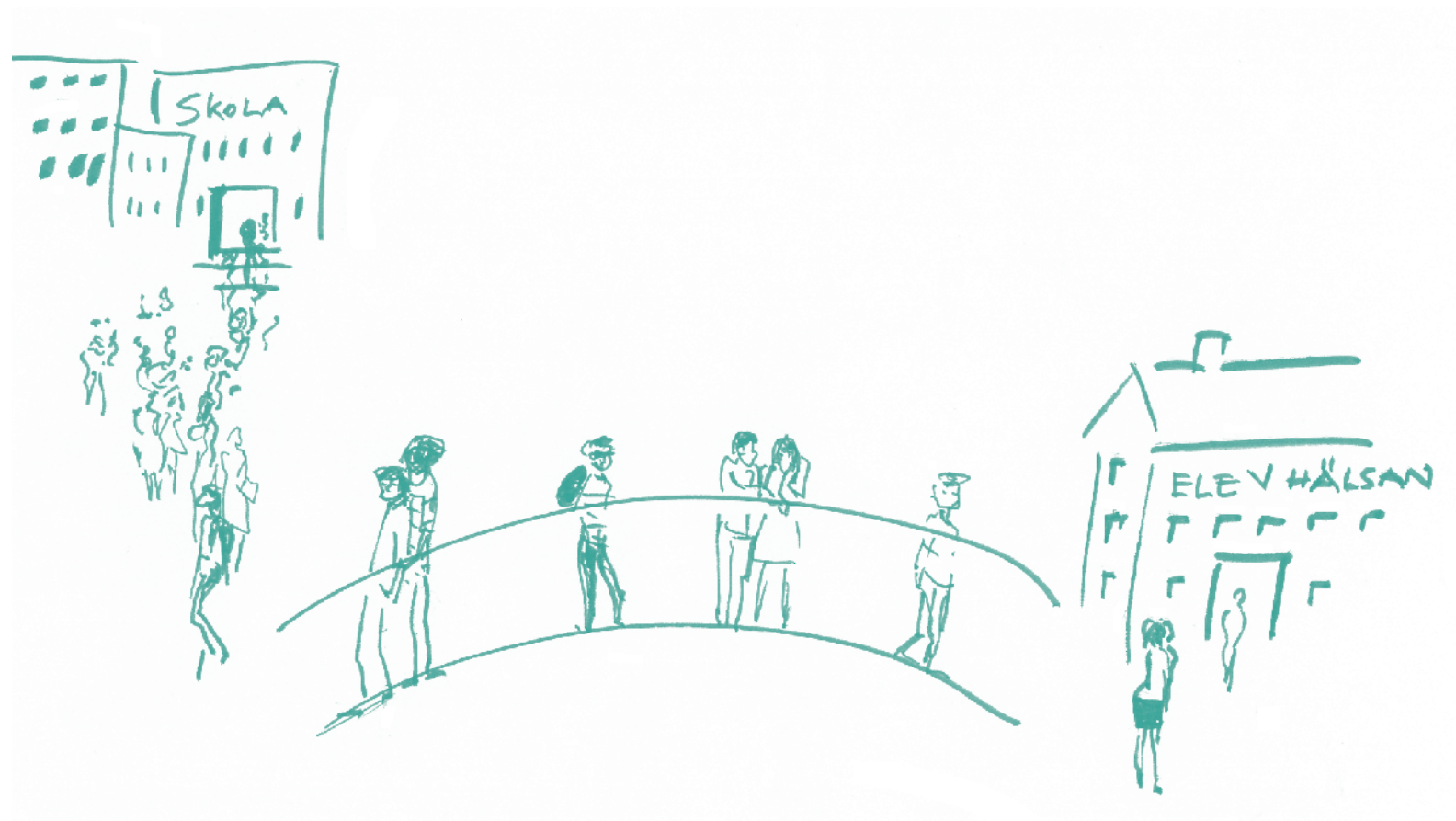

Elevhälsans uppdrag – främja, förebygga och stödja elevens utveckling mot målen

av Agneta Nilsson

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
e-postadress: skolverket@fritzes.se

Bestnr: 13:1357
ISBN 978-91-7559-027-1
Denna artikel finns att ladda ner på www.skolverket.se/elevhalsa
Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå
Omslagsillustration: Monica Johansson
Tryck: Lenanders Grafiska, 65739

Redan propositionen Hälsa, Lärande, Trygghet 2001 lyfte fram samspelet mellan lärande och hälsa liksom elevhälsans främjande och förebyggande arbete. Begreppen har sedan återkommit i avsnitten om elevhälsan i skollagen 2010. Samtidigt som elevhälsan ska medverka till att stärka skolans hälsofrämjande och förebyggande arbete ska även elevhälsans personal ”stödja elevens utveckling mot utbildningens mål”. Elevhälsan knyts därmed närmare skolans uppdrag.

Agneta Nilsson är undervisningsråd vid Skolverkets utvecklingsavdelning och hon är författare till en rad skrifter och material om barns och ungas hälsa kopplat till lärande, jämställdhet, sex- och samlevnadsundervisning samt skolors föräldrasamarbete.

Några röster från elever:

”Det känns på nåt sätt alltid tryggt att se kuratorn sitta där vid lunchen. Man vet att om man mår pyton kan man bara gå fram och fråga om han har tid att prata en stund. Så var det inte i min tidigare skola. En psykolog skulle ju egentligen inte heller vara dumt att ha om man har lite djupare problem, men henne vet vi inget om, hon är aldrig här.”

(flicka, grundskolan, årskurs 9)

”När hon (specialpedagogen) började jobba med mig så tyckte jag det blev så att hon förstod mig, hur jag funkade. Allt blev mycket bättre i klassen. Jag ville hon skulle komma in i klassrummet varje morgon – men efter ett tag gick det av sig själv.”

(pojke, grundskolan, årskurs 6)

”Jag ville helst prata med min mentor, min nuvarande är bra för han lyssnar och förstår. Jag har lätt för att stressa upp mig och jag behöver hjälp med att sortera i alla uppgifter. Man kan inte göra allt, har han fått mig att förstå. Det går att få bra betyg ändå.”

(flicka, gymnasiet, årskurs 2)

”När mina föräldrar höll på at skiljas var jag ofta hos skolsköterskan. Det fanns en sorts lugn där och den här skolsköterskan litade vi faktiskt alla på, jag menar att hon inte pratade runt om oss.”

(flicka, gymnasiet, årskurs 1)

”Jag har diabetes så jag har varit rätt mycket hos skolsköterskan. Hon har liksom lite koll på mig, så där.”

(pojke, grundskolan, årskurs 4).

Eleverna berättar om elevhälsan både i relation till hur de mår, men också i relation till hur de lär sig. De sammanfattar i viss mån två av elevhälsans uppdrag i skollagen – att arbeta hälsofrämjande och förebyggande men också att stödja elevernas utveckling mot målen.¹

---

¹ Intervjuer gjorda av A. Nilsson under 2011–2012, Skolverket.

UTDRAG UR SKOLLAGEN

Elevhälsans omfattning

25 § För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

26 § En huvudman för kommunal vuxenutbildning, särskild utbildning för vuxna och utbildning i svenska för ivandrarare får för sina elever anordna sådan elevhälsa som avses i 25 §.

Hälsobesök

27 § Varje elev i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan ska erbjudas minst tre hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Varje elev i sameskolan ska erbjudas minst två hälsobesök som innefattar allmänna hälsokontroller. Hälsobesöken ska vara jämnt fördelade under skoltiden. Eleven ska dessutom mellan hälsobesöken erbjudas undersökning av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller.

Det första hälsobesöket får göras under utbildningen i förskoleklassen istället för under utbildningen i en sådan skolform som avses i första stycket.

Varje elev i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska erbjudas minst ett hälsobesök som innefattar en allmän hälsokontroll.

Enkla sjukvårdsinsatser

28 § Elever som avses i 27 § får vid behov anlita elevhälsan för enkla sjukvårdsinsatser.²

Sambandet – lärande och hälsa

I skolors uppdrag med elevhälsan sätts sambandet mellan lärande och hälsa i fokus. I en kunskapsöversikt från Kungliga Vetenskapsakademien har forskarna belyst detta samband. Rapporten visar att det råder ett ömsesidigt samband mellan skolprestationer och psykisk hälsa. Resultaten visar att god hälsa leder till ökat välbefinnande och därmed bättre förutsättningar för lärande. Men de visar också att lärande i sig, att gå ut skolan med godkända betyg, leder till minskad ohälsa, kriminalitet och utanförskap.³

Man konstaterar således att lärande är centralt för elevens hälsa. Även om det inte är helt klart hur orsakssambanden ser ut finns ett starkt samband mellan svårigheter i grundskolan och psykisk ohälsa och utanförskap i unga år.⁴ Det är den enskilt viktigaste faktorn för barns framtida hälsa – att klara skolan. Socialstyrelsens sociala rapport visar till exempel att ungdomar som haft låga betyg i skolan har ett kraftigare alkoholmissbruk vid 20 års ålder – 1,4 procent av kvinnorna och 8,6 procent av männen och det ska jämföras med de ungdomar som haft medel/till höga betyg och där 0,2 av kvinnorna och 1,3 av männen hade alkoholmissbruk. För ungdomar med höga betyg är procenttalen ännu längre.

När det gäller ”allvarlig kriminalitet” är ungdomar med låga betyg utsatta – 2,4

² Skollagen 2010:800

³ Gustafsson, L-E, Allodi Westling M, Alin Åkerman B, Eriksson C, Eriksson L, Fischbein S, et al. *School, learning and mental health: a systematic review*, Health Committee, Royal Swedish Academy of Sciences, Stockholm, 2010

⁴ *En god start – en ESO-rapport om tidigt stöd i skolan*, Regeringskansliet, 2012:2

procent av kvinnorna och 12,5 procent av männen medan medel/höga betyg visar lägre andel som hamnat i kriminalitet – 0,2 procent och 1,1 procent. För ungdomar med höga betyg är motsvarande siffror ännu lägre.⁵

Men inte enbart studieresultaten har effekt på hälsan utan även goda relationer till lärare kan ge eleven bekräftelse och ökad självkänsla. En god relation till läraren har genomgående en skyddande effekt mot depressiva symptom, vilka kan uppstå som en konsekvens av skolsvårigheter och skolstress.⁶ Relationen har också visat sig ha stor betydelse för att främja elevers närvaro och motverka frånvaro i skolan.⁷

Men en god hälsa är även en viktig förutsättning för att klara skolan.⁸ Ett ökat missbruk leder till exempel ofta till frånvaro i skolan, vilket i sin tur leder till att eleven halkar efter i sin kunskapsprocess, vilket kan bli svårt att ta igen. Elever med psykisk ohälsa eller svårigheter i hemmet får ofta svårt att koncentrera sig i skolan.⁹ Utmaningen för skolan är att fånga upp dessa elever tidigt för att främja motivation och lust till lärande.¹⁰

Sjunkande resultat

Den 3 december 2013 kom de första resultaten på mätningen i PISA¹¹ 2012, vilken visade att Sverige ytterligare halkat ned i resultat i jämförelse med andra länder. I PISA 2000 och 2003 presterade svenska 15-åringar över OECD-genomsnittet i samtliga tre kunskapsområden. Sett över tid har svenska 15-åringars genomsnittliga resultat försämrats mest jämfört med andra OECD-länder. I PISA 2012 presterar 25 av 34 länder bättre än Sverige i matematik och i naturvetenskap och i läsförståelse presterar 19 länder bättre än Sverige. Alla grupper har sänkt, även de högpresterande eleverna. Pojkar och lågpresterande elever tappar dock mest.

Det är framför allt likvärdigheten i läsförståelse och naturvetenskap som försämrats, vilket senaste mätningen i PISA visade. När PISA mäter likvärdighet med matematik i fokus är dock likvärdigheten oförändrad jämfört med 2003.¹²

---

⁵ *Social rapport*, Socialstyrelsen, 2010

⁶ ESO-rapport, 2012

⁷ *Skolf frånvaro och vägen tillbaka. Långvarig frånvaro i grundskolan ur elevens, skolans och förvaltningens perspektiv*, Rapport 341, Skolverket 2010

⁸ Bremberg, Sven & Eriksson, Lilly, *Investera i barns hälsa*, Gothia, 2011

⁹ ESO-rapport, 2012

¹⁰ Hugo, Martin, *Liv och lärande i gymnasieskolan: en studie om elevers och lärares erfarenheter i en liten grupp på gymnasieskolans individuella program*, Avhandling, Högskolan för Lärande och Kommunikation, Jönköping, 2007

¹¹ PISA (Programme for International Student Assessment) är en internationell studie som undersöker i vilken grad utbildningssystemet bidrar till att femtonåriga elever är rustade att möta framtiden. Elevernas förmågor undersöks inom tre kunskapsområden: matematik, naturvetenskap och läsförståelse. Studien genomförs var tredje år.

¹² PISA 2012. 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturkunskap. Resultaten i koncentrat. Sammanfattning av Rapport 398. Skolverket. 2013.

Barnets rätt till en likvärdig utbildning

Artikel 12 i barnkonventionen erkänner barnets rätt till utbildning. Länderna som undertecknat konventionen åtar sig bland annat att särskilt vidta åtgärder för att uppmuntra regelbunden närvaro i skolan och minska antalet studieavbrott.

Rätten till utbildning är också rätt till en likvärdig utbildning oavsett social bakgrund.¹³ Man kan säga att ungefär hälften av de faktorer som påverkar ett barns prestationer beror just på faktorer i skolan. Genom att skolan satsar på förändringar som skolan själv kan påverka finns möjligheter att kompensera för andra faktorer som ligger utanför skolans räckvidd, till exempel en mer utsatt familjesituation eller ett samhälle där många familjer kan känna ett utanförskap.

Sedan slutet av 1990-talet har *skillnaderna mellan olika skolors betygsresultat* ökat kraftigt. Vilken skola man går i har blivit allt viktigare för hur en elev lyckas i skolan.

Det finns ett *starkt samband mellan eleverns socioekonomiska bakgrund och deras skolresultat*. Det här sambandet har ökat under de senaste åren. Men segregation utifrån socioekonomisk bakgrund kan bara till viss del förklara de ökade resultatskillnaderna mellan skolor. Elever med hög studiemotivation och engagerade föräldrar samlas i skolor där det finns många andra studiemotiverade elever. Det får konsekvenser för likvärdigheten eftersom *elevers resultat även påverkas av skolkamraterna*. Det handlar också om *lärares förväntningar*. I en skola med många motiverade elever visar lärarna *höga förväntningar på alla elever*. De här *kamrateffekterna tillsammans med lärarnas förväntningar* bidrar till att skillnaderna mellan skolors resultat ökar ytterligare. Det blir allt viktigare vilken skola eleven går i.¹⁴

Vad påverkar resultaten i svensk skola?

Elevhälsan ska enligt skollagen *”stödja elevens utveckling mot utbildningens mål”*. Skrivningen i skollagen ger nya möjligheter för en uppslutning inom skolan kring elevens lärande. Vad är det då som påverkar resultaten i svensk skola idag? Skolverket gav 2009 ut en kunskapsöversikt, som förklarar elevers resultat via fyra breda förändringsspar: decentralisering, segregering, differentiering och individualisering.¹⁵

Decentralisering har bland annat medfört att kommunernas kostnader för skolan varierar. Det är stora skillnader i lärartäthet och andelen behöriga lärare. Förändringar i lärartäthet kan dock inte förklara elevers sämre resultat. För elever med sämre studieförutsättningar och svagt stöd hemifrån har emellertid mindre klassstorlek och ökad lärartäthet betydelse för deras resultat. Utöver lärartäthet är också lärarens kompetens en resurs. Den internationella forskningen tyder på att lärarens ämnesdidaktiska kompetens har stor betydelse för elevernas resultat.¹⁶

Segregering, framför allt boendesegregationen, är en avgörande faktor. När skolor

---

¹³ 9§ Skollagen 2010:800, *Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas*.

¹⁴ *Likvärdig utbildning i svensk grundskola*, En kvantitativ analys av likvärdighet över tid, Skolverket, 2012

¹⁵ *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?* Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer, Skolverket, 2009

¹⁶ Hattie, John A.C., *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*, Routledge, London, New York, 2008

blir alltmer homogena får föräldrars utbildningsnivå starkare genomslag. Föräldrarnas utbildningsnivå och socioekonomisk bakgrund har blivit alltmer betydelsefulla för elevers resultat. Dessa faktorer har till exempel dubbelt så stort förklaringsvärde som etnicitet och kön.

Differentiering handlar om variationen mellan skolor och skolors sätt att organisera och genomföra undervisningen, till exempel särskilt stöd som i första hand bör ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Forskarna menar att nivågruppering försvårar för eleven att förbättra sina resultat inom ett ämne. Lärarnas förväntningar har här betydelse liksom kamratrelationerna. Fyra av tio grundskoleelever går i nivåindelade grupper i ett eller flera ämnen. Skolverket konstaterar att nivågrupperingar och särskilda undervisningsgrupper måste vara tillfälliga och kontinuerligt utvärderas för att inte så kallade inläsningseffekter ska uppstå. I ett flertal studier har Skolverket uppmärksammat att stödinsatser måste utvärderas systematiskt.

Individualisering kan ha olika innebörd. Individuella arbetsformer som standardlösning påverkar elevernas negativt, eftersom de lämnas för mycket på egen hand utan tillräckligt med lärarstöd. Det resulterar i att eleverna blir mindre motiverade och engagerade i skolarbetet och det finns, menar forskarna, ett starkt samband mellan ökad andel eget arbete och elevers sämre studieresultat.

Men individualisering kan också ha en positiv innebörd i betydelsen av undervisningen är utformad utifrån elevens förutsättningar. Ofta sker en sammanblandning av betydelserna – individuellt arbete behöver inte vara ”rätt” individanpassning. Forskning visar också att principen att gruppera elever utifrån kunskapsnivå inte är en framgångsrik individanpassning för alla elever.

Lärarens roll i klassrummet

Det finns ett starkt stöd för att lärarens kompetens är nära förknippad med både förhållningssätt och undervisningens genomförande. När läraren är aktiv, pådrivande och förmår att utforma undervisningen så att den fungerar för olika elever, påverkar det resultaten i positiv riktning.¹⁷

En forskare som Skolverket refererar till och som lyfts fram i olika sammanhang är forskaren John Hattie, som skrivit boken *Visible Learning*. Boken är ett resultat av femton års forskning och är den hittills största översikten om hur olika faktorer påverkar elevers studieresultat. Bokens huvudbudskap är att undervisnings- och lärandeprocessen måste synliggöras. Man kan säga att hela boken med alla dess redovisade forskningsresultat är en berättelse om betydelsen av lärarens roll i klassrummet men också om den effekt återkoppling har på elevers resultat. ”Synligt lärande”, säger John Hattie, ”är när läraren ser lärandeprocessen genom elevens ögon och när eleven ser sig själv som sin egen lärare”. Samspelet mellan elev och lärare är här centralt, annars kan läraren inte få kunskap om hur elevens lärande går till. Att elever och lärare tillsammans konstruerar kunskap och att man som lärare får veta vad eleverna kan och inte kan, och vad de har missförstått, är något som dyker upp i olika sammanhang genom hela rapporten.¹⁸

John Hattie tar även upp klassrumsklimatet, dvs ett klimat där det är tillåtet att

---

¹⁷ OECD. *Teachers matters: attracting, developing and retaining effective teachers*, 2005

¹⁸ Hattie, John, *Synligt lärande för lärare*, Natur & Kultur, 2012

öppet göra och visa sina misstag och där problem ses som lärtillfällen. Om klassrumsklimatet skriver två forskare följande i en rapport:¹⁹

Klassrumsklimatet är speciellt viktigt. Det är avgörande att en konstruktivistisk, icke-hotande miljö skapas så att elever känner sig trygga att uttrycka sina tankar, vilket möjliggör för läraren att förstå vad eleverna vet, vad de inte vet, och vad de bara delvis vet – deras missuppfattningar – och utveckla en undervisning som leder dem mot mer förståelse.”

Relationen till läraren, eller lärarens relationella professionalitet, har flera forskare berört.²⁰ ”Relationskompetens”, skriver Jesper Juul och Helle Jensen, är en lärares första och viktigaste kompetens, ”läraren måste kunna se hur hennes eget agerande i relation till eleven har stor betydelse för elevens inläring och utveckling och läraren måste kunna se sin egen insats i en given situation”. Istället för att beskriva barn som ”stökiga”, ”bråkiga” och ”besvärliga” talar Jesper Juul och Helle Jensen om ”barn som utmanar”.²¹

Forskaren Anneli Frelin har lagt fram en avhandling där hon bland annat tittat på lärares relationsarbete i klassrummet. En faktor handlar bland annat om att nå en situation där eleven har accepterat läraren som lärare. Annelie Frelin kallar det för att läraren har relationell professionalitet. ”En undervisningsrelation är en relation där det går att undervisa”, säger hon, ”där en elev accepterar dig som lärare, du får undervisa mig”. Hon menar att just kombinationen kunskap och omsorg, där just närheten i relationen påverkar elevernas prestationer, är särskilt viktigt för elever som kan känna sig i underläge. Även forskaren Jonas Aspelin lyfter i sin forskning fram betydelsen av att kombinera kunskap och omsorg för att öka elevernas resultat i skolan.²²

Den danska forskaren, Bente Jensen, visade att för en grupp pojkar med stora psykosociala svårigheter var relationen till läraren var väldigt viktig. Det var läraren som person som kunde ge dem självkänsla, något du kan få i relation till en annan människa.²³ Hon jämförde här med undervisning som skedde i ramen för olika program, som använts i skolan i Danmark, för att träna elevernas sociala kompetens. Dessa program, menar hon, berör ofta inte eleven på djupet. Man missade elevens eget engagemang, att det ska komma inifrån elevens eget behov och inte utifrån. Utifrån kommande budskap är mera att något är fel på barnet, att man vill ändra barnet genom någon form av beteendemodifikation. Bente Jensen menar att ju mer utsatt barnet är, desto mer känslig är barnet för att utsättas för andras vilja och för att inte känna sin egen motivation.

---

¹⁹ Hodgson, Claire & Pyle, Katie. *A literary review of Assessment in Science*, NFER, Slough Berks, 2010

²⁰ Aspelin, Jonas. *Om relationell pedagogik*, Gleerups, 2010

²¹ Juul, Jesper & Jensen, Helle, *Relationskompetens i pedagogernas värld*, Liber, 2009

²² Frelin, Anneli. *Teachers' relation practices and professionalism, avhandling*. Gävle högskola/Uppsala universitet, 2010 och Frelin, Anneli, *Lyhörda lärare, Professionellt relationsbyggande i förskola och skola*, Liber, 2012

²³ Jensen, Bente, *Handlekoompetence, sundhedsbegreber og sundhedsviden*. I Hounsgaard, L.& Juul Eriksen, J. (rted). *Läring i sundhedsvaesenet*. Gyldendal Uddannelse, København, 2000

Barns och ungas hälsa

Barns och ungdomars hälsa har varit föremål för allt större uppmärksamhet i medier, samhällsdebatt, rapporter, böcker och vetenskapliga artiklar de senaste tjugo åren. Finns det några trender över tid? Kungliga Vetenskapsakademien har gjort en forskningsgenomgång om hur utvecklingen av barns hälsa har sett ut över tid. Forskarna gick igenom 25 000 referenser för att slutligen sälla bort ett stort antal på grund av att de inte höll måttet. 510 referenser blev kvar att analysera. Några av slutsatserna är att:²⁴

- det inte fanns några tydliga trendbrott i barns och ungdomars psykiska hälsa
- en försämring tycktes ske i slutet av 1990-talet
- flickor mätte inte lika bra som pojkar och att äldre barn verkade inte må lika bra som yngre. Att flickor visade mer tecken på nedstämdhet och stress än pojkar.

Förändringarna över tid är inte så stora men forskarna konstaterade att fler studier behövs, framför allt om barn i åldersgruppen sex till tretton år.

Forskningsmaterialet från Kungliga Vetenskapsakademien har analyserats ytterligare utifrån ett genusperspektiv på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan (2010).²⁵ I analysen framkommer att pojkar har mer av externaliserade symptom (utagerande) medan flickor har mer internaliserade (depressiva) symptom. Både externaliserade och internaliserade problem orsakar skolsvårigheter enligt forskarna.

Flickors stress

Kungliga Vetenskapsakademins rapport visade att flickor upplever mer stress än pojkar, vilket också Skolverkets rapport *Attityder till skolan* har visat.²⁶ I gymnasieskolan känner sig 48 procent av flickorna jämfört med 27 procent av pojkarna ofta eller alltid stressade i skolan medan 35 procent av pojkarna och 19 procent av flickorna uppger att de aldrig känner sig stressade i skolan. Det visar sig att pojkar har en tendens att överskatta sin kompetens medan flickor underskattar sin kompetens. Flickor lyckas inte lika bra med att behålla en positiv självbild trots att de som grupp presterar bättre än pojkar.

Flickors upplevelse av stress är dock inte enbart orsakade av individuella problem utan lika mycket relaterad till skolan som organisation. Den skolrelaterade stressen är därför viktig att uppmärksamma. I samband med att skolor sökte utvecklingsmedel från Skolverket för att förebygga elevers stress visade det sig att skolpersonalen hade en tendens att föreslå insatser där eleven skulle lära sig olika coping-strategier för att minska den upplevda stressen. Däremot lyste insatser som satte sökarkluset mot skolan som organisation och lärarnas förhållningssätt ofta med sin frånvaro.

Flickor, som i skolan upplevt stor stress, har i en intervjustudie särskilt lyft fram

---

²⁴ Gustafsson, Jan-Eric, *School, learning and mental health: a systematic review*, Health Committee, Royal Swedish Academy of Sciences, Stockholm, 2010

²⁵ Westling Allodi, Mara, *Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: en kunskapsöversikt*, Fritzes, Stockholm, 2010 ²⁴ *Attityder till skolan 2012*. Rapport nr 390, Skolverket, 2013.

²⁶ *Attityder till skolan 2012*. Rapport nr 390. Skolverket, 2013.

den skolrelaterade stressen. De lyfte särskilt fram betydelsen av att lärare samarbeta, satte likvärdiga betyg, lärde ut studieteknik, gav bra handledning men också att deras mentor hade förmåga att lyssna och ge vägledning i stressade skolsituationer.²⁷

Hälsofrämjande och förebyggande

Elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande roll har förtydligats i skollagen. Kommentartexten till lagen slår fast att elevhälsan ska bidra till att skapa miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa. Elevhälsan ska också arbeta med mer generellt inriktade uppgifter som rör *”elevernas arbetsmiljö, till exempel skolans värdegrund, arbetet mot kränkande behandling, undervisningen om tobak, alkohol och andra droger, jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning”*.

Hälsofrämjande insatser kan ha olika inriktning och olika perspektiv. Begrepp som förebygga, främja, empowerment, coping, hälsofrämjande skolutveckling hörs i det bakgrundsbruset om begrepp och teorier som hälsoarbetet utvecklas i. Olika professioner använder ibland olika begrepp. Inom den medicinska vetenskapen har begreppen primär, sekundär och tertiär prevention använts samtidigt som skolan och även folkhälsovetenskapen har använt sig av hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande insatser.²⁸ Inom folkhälsovetenskapen förekommer även begreppen universell, selektiv och induktiv. I rapporten *Strategi för samverkan* används dessa begrepp kombinerat med begreppen främja, förebygga och åtgärda.²⁹

Främjande perspektiv – generella hälsovinster

Främjande insatser innebär att arbeta med friskfaktorer för att uppnå generella hälsovinster. Insatserna riktar sig till alla och kan ge effekter på en rad olika hälsoproblem. Ett främjande perspektiv är på så sätt ett samlat förhållningssätt med många potentiella vinster och vinnare. Att till exempel skapa ett gott skolklimat med goda relationer mellan elever och mellan elever och vuxna, där eleverna är motiverade och känner sig delaktiga kan öka elevernas trivsel, förbättra deras studieresultat och göra dem mindre utsatta för stress. Ett sådant klimat kan minska kränkningar i skolan medan ett förebyggande arbete enbart riktat mot kränkningar inte har det breda fokus som gör att flera faktorer samtidigt kan beröras.

Skolverkets Allmänna råd om diskriminering och kränkningar tar också upp främjande insatser:³⁰

All personal ska medverka till att utveckla barnens och elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor även utanför den närmaste gruppen. En verksamhet där barn och elever upplever meningsfulla sammanhang, delaktighet och att olikheter respekteras lägger grunden för goda relationer och motverkar kränkningar. Arbetet med att främja lika rättigheter och möjligheter för alla barn

²⁷ *Höga betyg och stressad – varför såg ingen mig? I ”Inget slår en skicklig lärare”*, dokumentation från sex konferenser 2010, Skolverket, 2010, www.skolverket.se/elevhalsa

²⁸ *Kraften av samverkan*, Stödmaterial, Skolverket, 2009

²⁹ *Strategi för samverkan – kring barn som far illa eller riskerar att fara illa*, Socialstyrelsen, Myndigheten för skolutveckling och Rikspolisstyrelsen, 2008

³⁰ *Allmänna Råd om diskriminering och kränkningar*, Skolverket, 2012

och elever ska rikta sig till alla och genomföras utan att det föranleds av något särskilt problem. Det främjande arbetet är en av verksamhetens fortgående uppgifter och bör därför inte drivas endast som ett enskilt projekt eller bestå av enstaka tillfälliga insatser utan som en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Hälsofrämjande skolutveckling

Begreppet hälsofrämjande skolutveckling används alltmer för att beteckna att hälsoarbete i skolan är en del av en långsiktig skolutvecklingsprocess. En hälsofrämjande skolutveckling kan sägas omfatta två spår. I korthet står *den ena delen* för skolutveckling, vilket innebär att göra hälsa utan att tala om hälsa, dvs allt det arbete i skolan som innebär att nå målen – bli motiverad, få lust till lärande, få bra återkoppling på sina uppgifter samt goda relationer mellan elever och mellan elever och lärare.

Det är framför allt rektor som i grunden kan skapa ett gott skolklimat och verka för att ett kollegialt lärande om undervisningen sprider sig i lärargruppen.³¹ Eftersom den viktigaste skyddsfaktorn för barn och ungdomar är att klara skolan behöver skolans hälsofrämjande arbetet, sättas i relation till skolans resultat, så att inte upplysning eller information frikopplas från skolans kunskapsuppdrag. Monika Törnséns forskning visar att framgångsrika skolor är skolor som uppfyller både kunskaps- och sociala mål. Hennes forskning är mycket central ur ett hälsofrämjande perspektiv.³²

Den andra delen är att kunskapsområden som sexualitet och samlevnad, jämställdhet, tobak, alkohol, narkotika och dopning bör tas upp i olika ämnen, enligt skolans styrdokument. Ämnesintegrering kan ge eleverna möjlighet att samtala och reflektera med en vuxen ledare om olika perspektiv som tar avstamp i olika ämnen.

Undervisningen bör präglas av hög kvalitet, vilket innebär att en rad perspektiv behöver tillgodoses i undervisningen, bland annat genusmedvetenhet och en medvetenhet om de normer som omger oss så att inte skolan skapar en känsla av utanförskap. En hög kvalitet på hälsoundervisningen innebär också att det finns en balans mellan ett risk- och främjande perspektiv samt en undervisning där eleverna har inflytande och är aktiva i planering, genomförande och uppföljning.³³

Elevhälsan har alltid haft en framträdande roll i skolan när det gäller olika teman som rör hälsa. Elevhälsan samarbetar här med den övriga skolpersonalen, till exempel inom sex- och samlevnadsundervisningen eller undervisningen om tobak, alkohol och narkotika. Elevhälsan har inom dessa områden mycket erfarenheter och en lång tradition. Inte minst har skolsköterskans hälsosamtal med eleverna

---

³¹ *Det måste va sånt som får en att fundera mera.* Från direktiv till perspektiv. Om skolors hälsoarbete, Skolverket, 2001 samt Sjöberg, Ingela, *Hälsofrämjande skolutveckling – en satsning på relationer, förhållningsätt och bemötande.* I Inget slår en skicklig lärare, dokumentation från sex konferenser 2010 – tio föreläsares perspektiv, Skolverket, 2010

³² Törnsén, Monica, *Successful principal leadership: prerequisites, processes and outcomes.* Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, Avhandling, Umeå universitet, 2009

³³ *Till rektor: "Min uppgift är att knyta ihop det"...* Om kvalitetsgranskningen av tre områden: mobbning och annan kränkande behandling, undervisningen om sexualitet och samlevnad samt tobak, alkohol och narkotika, Skolverket, 2001.

gett erfarenheter som är viktiga i kommunikationen med rektor och lärare för att utveckla skolors arbets- och lärmiljöer.³⁴

Exempel – sex- och samlevnadsundervisningen

Man kan se på sex- och samlevnadsundervisningen som att den vilar på tre ben, vilket också kan tydliggöra elevhälsans roll i detta arbete. Det ena benet är *specifika lektioner*, där eleverna har möjlighet att diskutera olika frågeställningar som rör relationer och sexualitet och där elevhälsans personal ofta är aktiva i klassrummet tillsammans med lärarna.

Det andra benet är att *fånga frågan i flykten* och innebär att fånga upp frågor som dyker upp under skoldagen, det kan till exempel vara olika former av kränkningar, ryktesspridning eller andra frågor som är aktuella och eleverna bär på. Elevhälsan har här kunskap om till exempel sexuella trakasserier är vanligt och om en del elever är utsatta för kränkningar i sociala medier. Ett nära samarbete mellan lärare, rektor och elevhälsans personal gör att den ”tysta” kunskap som finns hos elevhälsans personal kan kanaliseras på ett bra sätt för eleverna.

Det tredje benet utgörs av *de olika ämnena* och de diskussioner som varje lärare leder inom sitt ämne. Ämnesintegration ska möjliggöra att utveckla eleverna perspektiv på kunskapsområdet, få dem att se sammanhang – att till exempel se hur synen på sexualitet har präglat hela samhällen och människors livsmöjligheter – och ge dem en medvetenhet om de normer och värden som styr oss idag.³⁵

Undervisningen om alkohol, narkotika, dopning och tobak (ANDT)

Arbetet med ANDT i skolan kan sägas bestå av två inriktningar, dels att uppmärksamma sambandet mellan skolframgång och hälsa, dels själva undervisningen om alkohol, narkotika, dopning och tobak i skolan. Här finns områden att arbeta med som rör elevinflytande, kränkande behandling och ogiltig frånvaro.³⁶ Inom dessa olika områden är elevhälsans personal mycket viktigt, eftersom de både via individuella och gruppvisa hälsosamtal får kunskap om elevernas trivsel, om deras erfarenheter av den lärande miljön men även om bruket av alkohol, tobak mm.

När det gäller det specifika kunskapsområdet ANDT vilar även detta arbete på tre ben. Tobaksområdet kan lyftas fram som en illustration. Det ena benet innebär att arbeta för en rökfri skolgård och rökfri skoltid – allt i enlighet med tobakslagen. Här kan elevhälsan bidra med stöd till lärare och även erbjuda elever stöd till att sluta röka. Här är även samarbetet med föräldrar viktigt. Det andra benet är specifika lektioner där speciellt tobakens risker lyfts fram liksom de grupprocesser som påverkar elever att börja röka. Det tredje benet rör hur undervisningen om ANDT ska integreras i olika ämnen inom grund- och gymnasieskola.

---

³⁴ Borup, Ina K, *Hälsosamtal och hälsokommunikation* samt Golsäter, Marie & Enskär, Karin, *Elevcentrerade hälsosamtal med hjälp av ett strukturerat hälsoverktyg*, I (red. Clausson Eva K. & Morberg, Siv. Skolsköterskans hälsofrämjande arbete, Studentlitteratur, 2012

³⁵ *Sex- och samlevnadsundervisning i gymnasieskolan*. Stödmaterial, Skolverket, 2013

³⁶ Delredovisning av uppdrag om att utforma utbildningsinsatser om alkohol, narkotika, dopning och tobak (U2011/375/S, U2010/5830/S.) Skolverket. 2011

Förebyggande och åtgärdande insatser

Till skillnad från ett främjande perspektiv innebär ett förebyggande arbete att ha fokus mer på enskilda avgränsade problem. Insatserna kan i likhet med det främjande arbetet rikta sig till alla men ha ett smalt, specifikt problemområde i fokus. I forskarna Törnséns och Höögs intervjustudie talar personalen inom elevhälsan ofta om att fokus ska vara att främja hälsa, men verkligheten blir att de i de flesta fall riktar blicken mot ohälsa. Intervjuerna visar hur personalen måste ta itu med olika problem, som slukar merparten av deras tid. Tiden till det främjande arbetet blir därför inte tillräcklig.^{37 38}

Åtgärdande insatser riktar sig till enskilda individer med ett enskilt problem som kan vara såväl fysiskt, psykiskt som socialt. Åtgärdande insatser ligger nära behandling. Elever som lever i utsatta situationer behöver uppmärksammas särskilt – barnet eller den unge är i olika svårigheter och behöver ofta akut hjälp. Skolan behöver också ha ett väl uppbyggt samarbete med professionella utanför skolan, som socialtjänsten, barnpsykiatri och ungdomsmottagningen.³⁹ Elevhälsan har här en strategisk roll med sin kunskap som kompletterar pedagogiken.

Den kunskap elevhälsans personal får på den åtgärdande nivån kan – om den tas till vara av skolledningen – användas för att utveckla det främjande arbetet på skolan. Så kan till exempel skolsköterskans eller kurators samtal med en elev som upplever stor stress få kunskap om vad som bör förbättras i skolans arbets- och lärmiljö. Det kan vara alltifrån att lärare behöver samordna inlämningsuppgifter till att lära alla elever studieteknik.

För – och emot

Det främjande arbetet är emellertid inte helt lätt att uttrycka. Kanske är det så att det oftare är lättare att tala om vad vi är mot – men svårare att ange vad vi är för. Det är lättare att tala om vad vi vill förhindra – olika sjukdomar, missbruk, önskad graviditeter men svårare att ange vad vi vill stärka. Vilka verb vi använder visar också vilka perspektiv vi vill lyfta. Gödslar vi eller arbetar vi med ogräsbekämpning? Stärker vi hälsan eller förhindrar vi ohälsa? Ligger fokus på varför vi mår bra eller på varför vi mår dåligt? Som nämnts ovan är det inte ett antingen eller utan ett både och, eftersom skolan ofta behöver arbeta på olika nivåer samtidigt.⁴⁰

Inom ett forskningsprojekt om elevhälsan visade en av studierna att elevhälsans personal inte gjorde någon större skillnad mellan förebyggande och hälsofrämjande insatser utan talade om dem som om det vore samma sak. Man utgick ibland från ett patogent, ibland från ett salutogent perspektiv inom såväl främjande som förebyggande arbete. Studien visade att personalen ofta såg brister hos barnet eller

---

³⁷ Törnsén, Monica, *Rektor, elevhälsan och elevers lärande och utveckling*. Artikel, pdf-fil, Skolverket, 2012 www.skolverket.se/elevhalsa

³⁸ Höög Jonas, *Elevhälsans i den svenska skolan – teman med variationer*. Artikel, pdf-fil, Skolverket, 2013, www.skolverket.se/elevhalsa

³⁹ *Placerade barns skolgång och hälsa – ett gemensamt ansvar*. Socialstyrelsen & Skolverket, 2013 www.socialstyrelsen.se

⁴⁰ *Är Pippi Långstrump en hälsoupplysare eller hälsorisk?* Antologi, Skolverket, 1996 och *Man vet inte var trappstegen är i livet...* Om tobak, alkohol, narkotika, Referensmaterial, Skolverket, 2000

föräldern istället för att beskriva hur skolan skulle förändras för att bättre möta barnets behov.⁴¹

Värdegrund och hälsa

Ämnet hälsa har historiskt sett en barlast där fokus många gånger har varit på problem och olust än lust och glädje. Hygien, kontroll, disciplinering och försakelse har varit begrepp som ofta förekommit och mycket har vederlagts med medicinsk vetenskaplig pondus. När vi idag så ofta talar om vetenskapliga metoder och evidens kan det vara värt att notera vad vetenskapen, i det här fallet den medicinska forskningen, drog för slutsatser om onani i slutet av förra århundradet. När vi idag läser om forskarnas slutsatser om vad onani kunde åstadkomma för sjukdomar hos människan visar det hur vetenskap kan vara präglad av sin tid, sina normer och föreställningar.

Frågor som rör hälsa behöver i likhet med andra frågor granskas utifrån ett normkritiskt perspektiv. Sedan 2006 har elever fått ett starkare skydd mot diskriminering och kränkande behandling. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling.⁴²

De normer som finns i samhället är ständigt föränderliga och ofta tids-, plats- och situationsbundna. De förväntningar som fanns på människor för trettio år sedan kan se annorlunda ut idag och de normer som gäller i hemmet kan ibland se annorlunda ut jämfört med de normer som finns i kamratgruppen, idrottslaget eller i formella arbetsammanhang. Individer kan också anpassa sig till olika normsystem i olika situationer.⁴³

Inom området hälsa och livsstil finns en risk att man lätt kan falla utanför normen. Så fort man förespråkar att det är bättre att leva på ena eller andra sättet – så faller ofta någon utanför normen. Det blir en gränssättning mellan friskt/sjukt, normalt/onormalt/god hälsa/dålig hälsa. Att det sker en dikotomisering kan leda till att man innesluter och utesluter – de berusade/de nyktra, tobaksfria/rökare, elever med självkänsla/elever med dålig självkänsla, de slarviga/de ordentliga – ja, exemplen kan vara många.⁴⁴

Samarbete med föräldrar

Elevhälsans personal kommer i likhet med rektor och lärare i kontakt med elevernas föräldrar. I analysen av elevers resultat framstår föräldrars utbildningsbakgrund som en väsentlig påverkansfaktor för barns betyg. Elever med högutbildade föräldrar har bättre resultat än elever vars föräldrar har lägre utbildning. Detta gäller också för de nationella proven i årskurs 3.⁴⁵ Internationell forskning visar att

---

⁴¹ Guvå, Gunilla. *Om elevhälsans retorik och praktik*, Artikel, pdf-fil, Skolverket, 2013 www.skolverket.se/elevhalsa

⁴² 2006–2009 i Barn- och elevskyddslagen och från 2009 i Diskrimineringslagen (2008:567) och Skollagen, 6 kap (2010:800).

⁴³ *Sex- och samlevnadsundervisning i gymnasieskolan*. Stödmaterial, Skolverket, 2013

⁴⁴ Till rektor. *Min uppgift är att knyta ihop det*, Skolverket, 2001.

⁴⁵ *Skolverkets lägesbedömning*, Skolverket, 2011

föräldrars engagemang, deras förväntningar på sina barns skolarbete samt förekomsten av ett ömsesidigt förtroende mellan skola och föräldrar är viktiga variabler för att barn och unga ska nå framgång i skolan.⁴⁶

Samarbetet mellan förskola/skola och hem innebär, enligt läroplanen, att förskole- och skolpersonal så tidigt som möjligt ska skapa ett förtroende- och tillitsfullt samarbete med föräldrar kring såväl kunskapsuppdraget som demokratiuppdraget. Tilliten hänger nära samman med hur barnet trivs i förskola och skola, hur barnets relation till lärare och kamrater utvecklas, hur läraren stödjer barnets lärande och hur läraren visar en genuin omsorg om barnet.

Föräldrar ska, enligt läroplanen, ges möjlighet att påverka och ha inflytande över verksamheten; förskole- och skolpersonal ska visa respekt för föräldrarna, lyssna på föräldrars kunskap om sitt eget barn och se föräldrars resurser. Skolans samarbete med föräldrar innebär därför att så långt som möjligt ha en kommunikativ dialog kring elevens kunskapsutveckling, trivsel och skolsituation. I den dialogen ska också skolan, enligt läroplanen, iaktta respekt för elevens integritet.⁴⁷

Grunden i föräldrasamarbetet är att utveckla en dialog med föräldrar och därmed skapa en tillitsfull relation. Samarbetet med föräldrar är komplext och något som utmanar både lärare och elevhälsans personal. En viktig del av ett framgångsrikt föräldrasamarbete är att rektor initierar och skapar förutsättningar för självreflektion och kollegiala samtal om bland annat förhållningssätt. Hur ser vi på föräldrar på vår skola? Vilka förväntningar har vi på föräldrar? Hur talar vi om dem i personalrummet? Hur välkomnar vi dem under barnets första tid i skolan? Hur kommunicerar vi med föräldrar när barnet är i svårigheter? Har vi föräldrarna med oss – känner de tillit till personalen och till skolans arbete?⁴⁸

I förhållande till föräldrarna har läraren huvudansvar för relationens kvalitet eftersom skolpersonalen har en maktposition i förhållande till föräldrarna. Och den som har makt har också ett ansvar för relationens kvalitet. Många gånger kan ett samtal mellan personal och föräldrar landa i två parallella monologer istället för en givande dialog, där man ger och tar och lyssnar på varandra. Rektor eller lärare kan i samtalet vara inriktade på innehållsdimensionen i samtalet, dvs. läraren vill inför föräldrarna berätta till exempel att barnet stör lektionerna, kommer för sent ibland, inte har böcker med sig etc. Man kan säga att personalen är produktorienterad. Det gör att de lätt förbiser processdimensionen, dvs betydelsen av att låta processen ha sin gång och att det primära är att få till stånd ett m ö t e, att skapa en relation. Först därefter kan den viktiga dialogen ta avstamp.⁴⁹

---

⁴⁶ Erikson, Lars, *Lärares kontakter och samverkan med föräldrar*. Rapporter i pedagogik, Örebro universitet, 14, Örebro, 2008

⁴⁷ Dessa skrivningar skiljer sig från de sk föräldrastödsprogram som en del kommuner riktar till föräldrar. Se vidare Skolverkets yttrande över föräldrastödsutredningen som kan laddas ner från: www.skolverket.se/halsa

⁴⁸ *Vi lämnar till skolan det käraste vi har, om samarbete med föräldrar – en relation som utmanar*. Myndigheten för skolutveckling 2008 (tredje upplagan 2012)

⁴⁹ Jensen, Helle, *Professionellt föräldrasamarbete*, Liber Förlag, 2008

Barnets bästa

För elevhälsans arbete är det särskilt intressant att barnkonventionens intentioner fastställs i en paragraf om särskild hänsyn till barnets bästa. I skollagens (2010:800) första kapitel beskrivs de inledande bestämmelserna.

§ 10 i skollagen uttrycker följande:

”I all utbildning och annan verksamhet enligt denna lag som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år.

Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas.

Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.”⁵⁰

Barnperspektiv och barnets eget perspektiv

Ett barnperspektiv och barnets eget perspektiv har olika innebörd. Ett barnperspektiv präglas av att den vuxne definierar barnets/elevens behov och i olika sammanhang lyfter fram dessa för att bättre anpassa skolans arbets- och lärmiljö till . De vuxna för med andra ord barnets talan.

Begreppet barnperspektiv innebär således att de vuxna uppmärksammar och förstår barns erfarenheter, upplevelser, uppfattningar och handlingar.

Barnets perspektiv utgör däremot barnets egna erfarenheter, tankar, känslor, upplevelser, uppfattningar och förståelse av situationer och sin egen livsvärld. Det handlar framför allt om barnets egna föreställningar om sitt liv.⁵¹ En stor utmaning med att genomföra barnets rättigheter är att belysa barnets *eget* perspektiv i ord och handling.

Elevhälsans personal är viktiga för att dels uppmärksamma elevernas behov, dels lyfta elevernas egna tankar och perspektiv på skolans arbets- och lärmiljö.

Systematiskt kvalitetsarbete

Att kontinuerligt och systematiskt följa upp elevhälsans arbete är ett led i att ständigt utveckla elevhälsans arbete. Begreppen kontinuerligt och systematiskt innebär att arbetet ska bedrivas strukturerat och uthålligt med fokus på långsiktig utveckling. Varje huvudman och varje skolenhet måste därför hitta sina former och rutiner för kvalitetsarbetet.⁵²

Utgångspunkten är alltid densamma, att identifiera områden som är särskilt angelägna att utveckla för att uppfylla målen. Eftersom skollagen lyfter fram att elevhälsan nu även ska ”stödja elevens utveckling mot målen” innebär det att elevhälsan ska följa upp hur dess arbetsinsatser skapar förutsättningar för eleverna att uppfylla både skolans kunskaps- och värdegrundsmål.

Kvalitetsarbetet är en cyklisk process och innehåller olika faser: Följa upp (var är

---

⁵⁰ Skollagen, 2010:800.

⁵¹ Arnér, Elisabeth & Tellgren, Britt, *Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv*, Studentlitteratur, 2006

⁵² *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*, Skolverkets Allmänna Råd med kommentarer, Skolverket, 2012

vi?); analysera och bedöma utvecklingsbehov (vart ska vi?); planera och genomföra insatserna (hur gör vi?) De olika faserna länkar i varandra och varje fas kräver i sig en analys.

Några frågor:

- Hur diskuterar ni på er skola om sambandet mellan lärande och hälsa? Vilket synsätt dominerar?
- Vilka främjande insatser finns på er skola?
- Vilka förebyggande insatser finns?
- Hur samverkar ni med professionella utanför skolan?
- När det gäller föräldrasamarbete – vad är lärare och elevhälsans personal bra på, vad kan förbättras?
- Hur tänker ni om barnkonventionens formulering om barnets bästa som nu finns uttryckt i skollagen?
- Hur och när diskuterar ni barnets bästa?
- Finns på er skola en systematisk uppföljning av elevhälsan?

Skolverket

www.skolverket.se